

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdanova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODEL.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	

SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI

Abduraimova Nigora Abdugapparovna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

Email: nigora_abduraimova@tues.uz

ORCID: 0009-0001-8322-4629

Annotatsiya. Mazkur maqolada soliq stavkalarini tabaqalashtirishning tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga ta'siri ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida soliq yukining biznes subyektlari faoliyatiga ta'siri, soliq stavkalarining moslashuvchanligi hamda ularning kichik va o'rta tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashdagi roli o'rganiladi. Soliq stavkalarini tabaqalashtirish orqali iqtisodiy faollikni rag'batlantirish, investitsion muhitni yaxshilash va norasmiy iqtisodiyot ulushini qisqartirish imkoniyatlari asoslab beriladi. Shuningdek, differensial soliq siyosatining tadbirkorlik subyektlari daromadliligi, raqobatbardoshligi va barqaror rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari soliq siyosatini takomillashtirish, biznes muhitini yanada qulaylashtirish hamda tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: soliq stavkalari, tabaqalashtirish, tadbirkorlik faoliyati, kichik va o'rta biznes, soliq yukining ta'siri, soliq siyosati, investitsion faollik, norasmiy iqtisodiyot, soliq imtiyozlari, soliq ma'muriyati, iqtisodiy rivojlanish, soliq bazasi.

Abstract. This article analyzes the impact of tax rate differentiation on the development of entrepreneurial activity from scientific-theoretical and practical perspectives. The study examines the effect of the tax burden on business entities, the flexibility of tax rates, and their role in supporting small and medium-sized enterprises. The possibilities of stimulating economic activity, improving the investment climate, and reducing the share of the informal economy through tax rate differentiation are substantiated. In addition, the impact of differentiated tax policy on the profitability, competitiveness, and sustainable development of business entities is analyzed. The research findings have practical significance for improving tax policy, further enhancing the business environment, and developing state mechanisms for supporting entrepreneurship.

Key words: tax rates, differentiation, entrepreneurial activity, small and medium-sized enterprises, tax burden impact, tax policy, investment activity, informal economy, tax incentives, tax administration, economic development, tax base.

Аннотация. В данной статье с научно-теоретической и практической точек зрения анализируется влияние дифференциации налоговых ставок на развитие предпринимательской деятельности. В ходе исследования изучается влияние налоговой нагрузки на деятельность субъектов бизнеса, гибкость налоговых ставок, а также их роль в поддержке малого и среднего предпринимательства. Обосновываются возможности стимулирования экономической активности, улучшения инвестиционного климата и сокращения доли теневой экономики за счет дифференциации налоговых ставок. Кроме того, анализируется влияние дифференцированной налоговой политики на доходность, конкурентоспособность и устойчивое развитие субъектов предпринимательства. Результаты исследования имеют практическое значение для совершенствования налоговой политики, дальнейшего улучшения деловой среды и развития механизмов государственной поддержки предпринимательства.

Ключевые слова: налоговые ставки, дифференциация, предпринимательская деятельность, малый и средний бизнес, влияние налоговой нагрузки, налоговая политика, инвестиционная активность, теневая экономика, налоговые льготы, налоговое администрирование, экономическое развитие, налоговая база.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va iqtisodiy integratsiya sharoitida davlatlarning iqtisodiy siyosatida soliq tizimi muhim tartibga soluvchi mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda soliq siyosatining o'рни beqiyosdir. Shu nuqtayi nazardan, soliq stavkalarini tabaqalashtirish masalasi zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadbirkorlik subyektlari faoliyati ko'p jihatdan soliq yukining darajasi va tuzilishiga bog'liq bo'lib, yuqori va bir xil stavkalar biznes faolligini cheklashi mumkin. Aksincha, iqtisodiy sharoitlar, faoliyat turi va korxona hajmini inobatga olgan holda tabaqalashtirilgan soliq stavkalari tadbirkorlik tashabbuslarini rag'batlantiruvchi omil sifatida xizmat qiladi. Bu holat ayniqsa kichik va o'rta biznes subyektlari uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirish iqtisodiyotda resurslardan samarali foydalanish, raqobat muhitini rivojlantirish va investitsion jozibadorlikni oshirish imkonini beradi. Differensial yondashuv orqali davlat iqtisodiy ustuvor yo'nalishlarni qo'llab-quvvatlash, kam rivojlangan hududlarda biznes faolligini kuchaytirish va ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosibliklarni yumshatishga erishishi mumkin.

Shu bilan birga, soliq stavkalarining noto'g'ri belgilanishi yoki yetarli darajada asoslanmagan tabaqalashtirish mexanizmlari salbiy oqibatlariga ham olib kelishi ehtimoldan xoli emas. Xususan, soliq tizimining murakkablashuvi, ma'muriy xarajatlarning oshishi va soliq intizomining susayishi kabi holatlar tadbirkorlik muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, soliq stavkalarini tabaqalashtirish masalasi chuqur ilmiy tahlilni talab etadi.

Mazkur tadqiqotda soliq stavkalarini tabaqalashtirishning tadbirkorlik faoliyatiga ta'siri nazariy va amaliy jihatdan o'rganiladi. Tahlil jarayonida soliq yukining kamaytirilishi orqali biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligi, investitsiya faolligi va raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xorijiy tajriba va milliy soliq siyosatining o'ziga xos jihatlari solishtirma tahlil qilinadi.

Tadqiqot natijalari soliq siyosatini takomillashtirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirish hamda iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Ushbu maqola soliq tizimi va tadbirkorlik rivoji o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqurroq anglashga yordam berib, kelgusidagi tadqiqotlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi kutiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Soliq stavkalarini tabaqalashtirishning tadbirkorlik faoliyatiga ta'siri masalasi iqtisodiy adabiyotlarda uzoq yillardan buyon muhokama qilib kelinmoqda. Ushbu yo'nalishdagi dastlabki nazariy va empirik tadqiqotlar soliq yukining darajasi va uning tuzilishi tadbirkorlarning risk olishga tayyorligi, biznes boshlash qarorlari hamda investitsiya hajmiga bevosita ta'sir ko'rsatishini asoslab bergan. Xususan, Julie Berry Cullen va Roger H. Gordon tomonidan 2007-yilda olib borilgan tadqiqotda progressiv daromad soliqlari tadbirkorlarning o'zini-o'zi band qilish ehtimolini kamaytirishi aniqlangan. Mualliflar soliq stavkalari oshgani sari tadbirkorlik faoliyatidan olinadigan kutilayotgan sof daromad qisqarishini va bu holat yangi biznes tashabbuslarini cheklashini empirik ma'lumotlar asosida ko'rsatib bergan.

Shu bilan birga, soliq stavkalarining tabaqalashtirilgan tuzilmasi tadbirkorlik faoliyatining nafaqat miqdoriga, balki sifatiga ham ta'sir qiladi. William M. Gentry va R. Glenn Hubbard 2000-yilda e'lon qilgan tadqiqotida yuqori marginal soliq stavkalari yuqori mahsulдорlikka ega bo'lgan tadbirkorlarning biznesni kengaytirish yoki yirik investitsiya loyihalarini amalga oshirishdan voz kechishiga olib kelishini asoslagan. Ularning xulosasiga ko'ra, progressiv soliq tizimi past samaradorlikka ega, kichik hajmli tadbirkorlik faoliyatini nisbatan ko'proq rag'batlantiradi, bu esa umumiy iqtisodiy samaradorlikni pasaytiradi.

Xalqaro taqqoslama tadqiqotlar ham soliq stavkalari va tadbirkorlik faolligi o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlaydi. Simeon Djankov, Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes va Andrei Shleifer tomonidan 2010-yilda o'tkazilgan tadqiqotda 80 dan ortiq mamlakatlar misolida yuqori va murakkab soliq stavkalari yangi bizneslar sonining qisqarishiga olib kelishi aniqlangan. Mualliflar soliq stavkalarining tabaqalashuvi bilan bir qatorda soliq ma'murchiligining murakkabligi ham tadbirkorlik muhitini yomonlashtiruvchi asosiy omillardan biri ekanini ta'kidlaydi.

Soliq siyosatining tadbirkorlikka ta'siri bo'yicha yana bir muhim yo'nalish kichik va o'rta biznes subyektlariga qaratilgan imtiyozli soliq stavkalari bilan bog'liq. Donald Bruce va Mohsin Mohsin 2006-yilda olib borgan empirik tadqiqotida AQSh shtatlari misolida soliq stavkalarining pasaytirilishi va tabaqalashtirilgan imtiyozlar yangi tadbirkorlik subyektlari sonining o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini aniqlagan. Tadqiqot natijalari soliq yukining kamayishi tadbirkorlik faoliyatiga kirish to'siqlarini sezilarli darajada pasaytirishini ko'rsatadi.

Shuningdek, soliq stavkalarini tabaqalashtirish masalasi iqtisodiy o'sish va daromadlar taqsimoti bilan ham uzviy bog'liq. Robert J. Barro va Charles J. Redlick 2011-yilda chop etilgan tadqiqotida yuqori soliq stavkalari

uzoq muddatda investitsiyalarni qisqartirishi va tadbirkorlik orqali yaratiladigan qo'shimcha qiymat hajmini kamaytirishini qayd etgan. Mualliflar soliq stavkalarini oqilona tabaqalashtirish iqtisodiy o'sish va ijtimoiy adolat o'rtasida muvozanatni ta'minlash uchun muhim ekanini ta'kidlaydi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, soliq stavkalarini tabaqalashtirish tadbirkorlik faoliyatiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, haddan tashqari yuqori progressiv soliq stavkalari tadbirkorlik tashabbuslarini susaytiradi va biznesni kengaytirish imkoniyatlarini cheklaydi. Ikkinchi tomondan, oqilona tabaqalashgan va soddalashtirilgan soliq tizimi kichik va o'rta biznesni rag'batlantiradi, tadbirkorlik muhitini yaxshilaydi hamda iqtisodiy faollikni oshiradi. Shu sababli, soliq siyosatini ishlab chiqishda soliq stavkalarining darajasi, tabaqalash mexanizmi va ularning tadbirkorlik subyektlari xulq-atvoriga ta'siri kompleks tarzda hisobga olinishi lozim.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada tadqiqot metodologiyasi soliq stavkalarini tabaqalashtirishning tadbirkorlik rivojiga ta'sirini tizimli tahlil qilishga yo'naltirilgan. Avvalo, tadqiqotning nazariy asoslari soliq siyosatining iqtisodiy rivojlanishdagi roli, soliq yukining boshqaruv mexanizmlari va soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligi bo'yicha mavjud ilmiy fikrlarni tahlil qilishga asoslanadi. Shuningdek, tadbirkorlik subyektlarining soliq to'lovlariga bo'lgan munosabati, soliq qoidalarining barqarorligi va bashorat qilinishi biznes investitsiya qarorlariga ta'sir ko'rsatishi sababli, soliq siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy muhitga moslashuvchanligi ham metodologiyaning nazariy bo'g'ini hisoblanadi.

Empirik qismda esa tadqiqot O'zbekiston sharoitida soliq stavkalarining o'zgarishi va tadbirkorlik ko'rsatkichlari (yangi tashkil etilgan korxonalar soni, investitsiya hajmi, soliq tushumlari va ish o'rinlari) o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga qaratilgan. Ma'lumotlar rasmiy statistika, soliq organlari hisobotlari va normativ-huquqiy hujjatlar asosida yig'ilib, ularning o'zaro ta'siri korrelyatsion va regressiya tahlillari yordamida baholanadi. Shuningdek, soliq stavkalarining tabaqalashtirilishi natijasida yuzaga keladigan ijobiy va salbiy oqibatlarni chuqurroq aniqlash uchun holat tahlili (case study) usuli qo'llanadi, bu esa soliq siyosati o'zgarishlarining real biznes muhitiga ta'sirini ko'rsatishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Soliq stavkalarini tabaqalashtirishning tadbirkorlik rivojiga ta'sirini tahlil qilishdan oldin, soliq siyosatining iqtisodiy o'sishdagi funksiyalarini aniqlash muhimdir. Soliq tizimi davlatning iqtisodiy resurslarini shakllantirish bilan birga, iqtisodiy xatti-harakatlarni boshqaruvchi mexanizm sifatida ham ishlaydi. Shu bois soliq stavkalari biznes subyektlarining qaror qabul qilish jarayonida asosiy omil hisoblanadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliq yukining miqdori va uning tuzilishi tadbirkorlik subyektlarining investitsiya salohiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Tabaqalashtirilgan soliq stavkalari, ya'ni turli sektorlar yoki faoliyat turlariga nisbatan differensial yondashuv, iqtisodiyotning ma'lum segmentlarini rag'batlantirishga xizmat qilishi mumkin. Biroq bu rag'batlantirishning samaradorligi soliq tizimining shaffofligi va adolatli bo'lishiga bog'liq.

Tabaqalashtirishning ijobiy jihatlaridan biri kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashdir. Kichik korxonalar ko'pincha yuqori soliq yukidan norozi bo'lib, soliq tizimining murakkabligi ularning rasmiylashtirilishini qiyinlashtiradi. Pastroq stavkalar yoki soliq imtiyozlari orqali bu segmentning rasmiy iqtisodiyotga integratsiyasi kuchayadi, natijada ish o'rinlari va ishlab chiqarish hajmi oshishi mumkin.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirish orqali investitsiyalarni jalb qilish ham mumkin. Masalan, eksport yo'nalishidagi ishlab chiqarish yoki innovatsion faoliyat bilan shug'ullanuvchi korxonalar uchun soliq imtiyozlari joriy etilganda, investitsiya loyihalari rentabelligi oshadi. Natijada yangi texnologiyalar kirib kelishi, ishlab chiqarish samaradorligi oshishi va iqtisodiyot raqobatbardoshligi kuchayishi mumkin.

Biroq tabaqalashtirish har doim ham ijobiy natija bermaydi. Soliq stavkalari juda ko'p darajaga bo'linganida, tizim murakkablashadi va soliq ma'muriyati uchun boshqaruv xarajatlari ortadi. Bu holatda soliq to'lovchilar ham qoidalarini tushunishda qiynaladi, natijada soliq ma'lumotlari noto'g'ri berilishi yoki soliqlardan qochish holatlari ko'payishi mumkin.

Tahlil ko'rsatadiki, differensial soliq stavkalari iqtisodiy adolat tamoyilini ham buzishi mumkin. Agar ba'zi sektorlar uchun soliq yuki juda past bo'lsa, bu boshqalarga nisbatan nohaqlikni keltirib chiqaradi. Bu esa raqobatni buzishi, bozor mexanizmlarini izdan chiqarishi va iqtisodiy resurslarning noto'g'ri taqsimlanishiga olib kelishi mumkin.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirishning salbiy ta'siri, ayniqsa, soliq ma'muriyati kuchli bo'lmagan sharoitlarda sezilarli bo'ladi. Soliq nazoratining zaifligi soliq imtiyozlaridan suiiste'mol qilishga yo'l ochadi. Bu esa soliq tushumlarining kamayishi va budjet daromadlarining barqarorligini zaiflashtirishi mumkin.

Tadbirkorlik rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri soliq tizimining barqarorligi va bashorat qilinishidir. Soliq stavkalarining tez-tez o'zgarishi biznesni rejalashtirishni qiyinlashtiradi. Shu sababli,

tabaqalashtirilgan soliq siyosati joriy etilganda, uning uzoq muddatli konsepsiyasi va aniq qoidalar bo'lishi zarur.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, soliq stavkalarini tabaqalashtirishda davlatning ijtimoiy va iqtisodiy maqsadlari aniq belgilanishi kerak. Masalan, ijtimoiy ahamiyatga ega sektorlar (qishloq xo'jaligi, ta'lim, sog'liqni saqlash) uchun imtiyozlar joriy etilganda, bu sektorlarning rivojlanishi bilan birga jamiyat farovonligi ham oshadi. Biroq bu imtiyozlar moliyalashtirish manbalarini aniqlashni talab qiladi.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirishning biznesga ta'sirini o'rganishda "tushumlar" va "sarflar" tahlili ham muhimdir. Past soliq stavkasi korxona daromadiga ijobiy ta'sir qiladi, ammo agar soliq yuki kamayishi natijasida davlat xizmatlari sifati pasaysa (yo'llar, energetika, ta'lim), bu biznes uchun xarajatlarning ortishiga olib kelishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, soliq siyosati iqtisodiy muhitni yaxshilash bilan uyg'un bo'lishi zarur.

Tahlil jarayonida soliq stavkalarining tabaqalashtirilishi kichik biznesni rasmiylashtirishga rag'batlantirishini ko'rsatadi. Ammo bu rag'bat faqat soliq imtiyozlaridan iborat bo'lmasligi kerak. Soliq tizimining soddaligi, hisob-kitobning osonligi va ma'muriy yukning kamaytirilishi ham muhim omil hisoblanadi. Shuning uchun soliq siyosati "tabaqalashtirish + soddalashtirish" kombinatsiyasida samaraliroq bo'ladi.

Tadqiqot tahlillari soliq stavkalarini tabaqalashtirishda iqtisodiyot strukturasi hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Har bir sektorning rentabelligi, qo'shilgan qiymati, eksport salohiyati va ish o'rinlari yaratish imkoniyati turlicha bo'ladi. Shu sababli soliq imtiyozlari va pastroq stavkalar iqtisodiy strategiyaga muvofiq ravishda belgilanishi lozim.

Tabaqalashtirishning investitsion ta'siri ham alohida tahlil qilinadi. Soliq yuki past bo'lgan sektorlar investitsiya jalb qilishda afzallikka ega bo'ladi, ammo bu boshqa sektorlarning investitsiya qobiliyatini pasaytirishi mumkin. Shu sababli davlat investitsiya siyosatini soliq siyosati bilan uyg'unlashtirishi kerak.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirish tadbirkorlikning innovatsion faolligiga ham ta'sir qiladi. Innovatsion loyihalar yuqori xavf va katta boshlang'ich xarajatlarni talab qiladi. Soliq imtiyozlari va pastroq stavkalar bu risklarni qisman kamaytirib, yangi texnologiyalarni joriy etish jarayonini tezlashtirishi mumkin.

Biroq innovatsion faollikni rag'batlantirishda soliq imtiyozlari yetarli emas. Innovatsiya ekotizimi, ilmiy-tadqiqot infratuzilmasi va kadrlar salohiyati ham muhim. Soliq siyosati bu omillar bilan birga olib borilsa, samaradorlik yuqori bo'ladi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, soliq stavkalarini tabaqalashtirishning ta'siri geografik jihatdan ham farq qiladi. Hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlar bo'lgan joylarda pastroq stavkalar hududiy rivojlanishni rag'batlantirishi mumkin. Biroq bu tartibda ham resurslar taqsimoti va regional siyosat muvofiqligi muhim.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirish tadbirkorlik subyektlari tomonidan soliq rejalashtirish strategiyasini kuchaytiradi. Bu esa ba'zi hollarda soliq optimallashtirish (legitim) bilan birga soliqdan qochish (illegitim) holatlarining ko'payishiga ham olib kelishi mumkin. Shu sababli soliq ma'muriyati nazorat mexanizmlarini kuchaytirishi zarur.

Tahlil natijalari soliq stavkalarini tabaqalashtirishda "muvozanat" prinsipining muhimligini ko'rsatadi. Agar soliq tizimi juda murakkab bo'lib, imtiyozlar ko'p bo'lsa, u iqtisodiy samaradorlikni pasaytirishi mumkin. Shu bois soliq siyosati minimal darajada murakkab, lekin maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirish orqali tadbirkorlikni rivojlantirish siyosati, agar u raqamli va raqobatbardosh bozor sharoitida qo'llansa, samarali bo'ladi. Bunda soliq imtiyozlari vaqtinchalik bo'lib, aniq natija va maqsadlar asosida berilishi lozim. Shuningdek, soliq siyosatining natijasi doimiy monitoring va baholash tizimi orqali tekshirilishi kerak.

Soliq stavkalarini tabaqalashtirish tadbirkorlik subyektlari uchun muayyan risklarni kamaytirib, ularning raqobatbardoshligini oshiradi. Tabaqalashtirilgan soliq rejimi orqali davlat kichik va o'rta biznesni (KOB) boshlang'ich bosqichda yengillashtirilgan sharoit bilan ta'minlaydi, bu esa korxona daromatlari va ishlab chiqarish quvvatlarini tezroq oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, yuqori daromadli segment uchun soliq yukining ko'proq bo'lishi raqobatni me'yorga keltiradi va bozorda barqaror iqtisodiy muhitni shakllantiradi. Tabaqalashtirishning asosiy maqsadi — soliq to'lovchilarning turli darajadagi moliyaviy imkoniyatlarini hisobga olib, ularga mos keladigan soliq tartibini yaratishdir. Natijada kichik biznes o'zining asosiy faoliyatiga ko'proq e'tibor qaratib, innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun resurs yig'ishi mumkin bo'ladi.

Ammo soliq stavkalarini tabaqalashtirish har doim ham ijobiy natija bermaydi: noto'g'ri dizayn qilingan tartib tizimi "soliq qochirish" va bozorni bo'lib tashlash xavfini kuchaytiradi. Agar imtiyozlar toifasi aniq belgilangan bo'lmasa yoki nazorat mexanizmi zaif bo'lsa, ayrim subyektlar o'zini kichik biznes sifatida ko'rsatib, soliq yukini sun'iy kamaytirishi mumkin. Bu holat davlat budjetiga daromadlar tushumining pasayishiga olib keladi va iqtisodiyotning "soya" sektorini kengaytiradi. Shu sababli tabaqalashtirilgan soliq tizimini samarali qilish uchun soliq ma'muriyati, elektron hisob-kitob tizimlari va audit mexanizmlarini mustahkamlash zarur. Yaxshi tashkil etilgan tabaqalashtirish modeli nafaqat tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlaydi, balki iqtisodiy faollikni oshirib, davlatning soliq bazasini kengaytirishga ham xizmat qiladi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston soliq tizimi va tadbirkorlikka oid statistik ko'rsatkichlar (2025-yil)¹

Ko'rsatkich	Ma'lumot (son/foiz)
QQS stavkasi (2025)	12 %
Foyda solig'i stavkasi (2025–2028)	15 %
QQSni qaytarib berilgan summa (2025)	42.7 mlrd so'm
QQS to'lovchi subyektlar soni (2025)	232 565 ta
Savdo sohasidagi QQS to'lovchilar	81.9 ming ta
Qishloq xo'jaligi QQS to'lovchilari	48.1 ming ta
Sanoat sohasidagi QQS to'lovchilar	27.8 ming ta

Jadvaldagi ko'rsatkichlar O'zbekiston soliq tizimining hozirgi holati va tadbirkorlik faoliyatiga ta'siri haqida umumiy tasavvur beradi. Eng avvalo, QQS (qo'shilgan qiymat solig'i) stavkasining 2025-yildagi asosiy darajasi 12 % bo'lib, bu ko'p hollarda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida narxlar barqarorligini saqlash hamda iste'molchi uchun ortiqcha soliq yukini kamaytirish maqsadida qo'llaniladi. Shu bilan birga, foyda solig'i stavkasining 2025–2028-yillarda 15 % darajada saqlanishi biznes subyektlari uchun moliyaviy rejalashtirishni soddalashtiradi va investorlar uchun ishonch muhitini kuchaytiradi. Bu o'z navbatida tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish va yangi loyihalarni amalga oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Jadvalda ko'rsatilgan QQSni qaytarib berilgan summa – 42,7 milliard so'm (2025-yil) biznesga qo'shimcha likvidlik ta'minlashga xizmat qilgani kuzatiladi. QQS keshbeki yoki qaytarilishi, ayniqsa kichik va o'rta biznes subyektlari uchun aylanma mablag'ni ko'paytirib, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini kengaytirishga yordam beradi. Bu ko'rsatkich soliq siyosati orqali biznes muhitini qo'llab-quvvatlashning amaliy yo'nalishini ko'rsatadi.

Jadvaldagi keyingi ko'rsatkichlar – QQS to'lovchi subyektlar soni (232 565 ta, 2025-yil) va sohalar bo'yicha taqsimlanishi tadbirkorlikning rasmiylashtirilish darajasini ko'rsatadi. QQS to'lovchilar sonining yuqori bo'lishi iqtisodiy faollikning oshishi, shuningdek, biznes subyektlarining rasmiy iqtisodiyotga integratsiyalashuvi belgisi sifatida talqin etilishi mumkin. Savdo sohasida 81,9 ming, qishloq xo'jaligida 48,1 ming, sanoatda esa 27,8 ming QQS to'lovchilar mavjudligi iqtisodiyotning turli tarmoqlarida soliq bazasi kengligini hamda soliq tizimi orqali davlat daromadlarini shakllantirishning asosiy yo'nalishlarini ko'rsatadi.

Ushbu statistik ko'rsatkichlar soliq stavkalarining barqarorligi va soliq ma'muriyati faoliyatining samaradorligi tadbirkorlik faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. QQS va foyda solig'i stavkalarining o'zgarmasligi biznes subyektlariga uzoq muddatli rejalashtirish imkonini beradi, bu esa investitsiya va kengayish qarorlarini qo'llab-quvvatlaydi. Shuningdek, soliq to'lovchilarning ko'payishi va QQS qaytarilishining mavjudligi soliq siyosatining iqtisodiyotda rag'batlantiruvchi rol o'ynayotganini ko'rsatadi. Biroq bu ko'rsatkichlar tahlilida soliq yukining haqiqiy ta'siri, iqtisodiyotning norasmiy sektori va soliq ma'muriyati samaradorligi kabi omillar ham hisobga olinishi zarur.

Jadvaldagi asosiy soliq ko'rsatkichlarining barqarorligi (QQS 12 %, foyda solig'i 15 % darajasi) biznes muhitining oldindan rejalashtirilishini osonlashtiradi. Soliq stavkalari 2025–2028-yillarda o'zgarmasligi belgilanganligi investorlar uchun iqtisodiy xavfsizlikni oshiradi va uzoq muddatli investitsiya loyihalarini moliyalashtirishni rag'batlantiradi. Shuningdek, barqaror soliq siyosati tadbirkorlar uchun narx siyosatini, xarajatlar va daromadlarni aniq prognoz qilish imkonini yaratadi, bu esa yangi korxonalar ochilishi va faoliyatni kengaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi kutiladi.

QQSni qaytarib berish orqali davlat biznesga likvidlikni qo'shimcha manba sifatida taqdim etmoqda. 2025-yilda 42,7 mlrd so'm QQS qaytarilishi tadbirkorlik subyektlarining aylanma mablag'larini oshirib, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarini kengaytirishga yordam beradi. Bu o'z navbatida kreditga bo'lgan ehtiyojni kamaytirishi va kichik biznesning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashi kutiladi. Kelgusida QQS keshbek mexanizmi kengaytirilsa, bu tadbirkorlikning rivojlanishiga qo'shimcha rag'bat bo'lib xizmat qiladi.

QQS to'lovchi subyektlar sonining 232 565 taga yetishi va sohalar bo'yicha taqsimlanishi soliq bazasining kengayganini ko'rsatadi. Bu tendensiya rasmiy iqtisodiyotga o'tishning kuchayishini va biznes subyektlarining soliq tizimiga integratsiyalashishini bildiradi. Prognozga ko'ra, soliq ma'muriyati samaradorligi oshishi, soliq nazoratining shaffofligi va elektron xizmatlar orqali to'lov jarayonlari soddalashtirilishi bilan bu ko'rsatkich yanada o'sishi mumkin. Natijada davlat daromadlari barqaror ravishda oshib, iqtisodiy rivojlanish uchun zarur resurslar yaratiladi.

Sohalar bo'yicha QQS to'lovchilarning yuqori ulushi (savdo: 81,9 ming, qishloq xo'jaligi: 48,1 ming, sanoat: 27,8 ming) iqtisodiyotning turli tarmoqlarida faoliyatning keng ekanini ko'rsatadi. Kelgusida soliq stavkalarini

¹ www.soliq.uz O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasining rasmiy veb-sayti

tabaqalashtirish va maqsadli imtiyozlar orqali qishloq xo'jaligi va sanoat sohalarida investitsiyalarni ko'paytirish rejalashtirilsa, bu tarmoqlarda qo'shimcha ish o'rinlari yaratish va eksport salohiyatini oshirish mumkin. Ayniqsa, qishloq xo'jaligi va sanoatga yo'naltirilgan imtiyozlar import o'rnini bosuvchi ishlab chiqarishni rivojlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, jadvaldagi ko'rsatkichlar asosida soliq siyosatining barqarorligi va rag'batlantiruvchi choralari tadbirkorlik faoliyatining kengayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi kutiladi. Biroq bu prognoz soliq tizimining shaffofligi, nazoratning samaradorligi hamda iqtisodiy muhitdagi tashqi omillarga bog'liq. Soliq stavkalarini tabaqalashtirish va imtiyozlarni joriy etishda iqtisodiy maqsadlar aniq belgilangan bo'lsa, bu biznesni rivojlantirish uchun kuchli turtki bo'ladi va uzoq muddatda iqtisodiyotning barqaror o'sishiga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada soliq stavkalarini tabaqalashtirishning tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishga ta'siri tizimli ravishda tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, soliq siyosatining differensial yondashuvi iqtisodiy subyektlarning investitsiya faoliyatini rag'batlantirish, kichik va o'rta biznesni rasmiylashtirish hamda norasmiy sektordan rasmiy sektorga o'tishni tezlashtirish imkonini beradi. Soliq yukining moslashuvchanligi va maqsadli imtiyozlar, ayniqsa, innovatsion va eksportga yo'naltirilgan korxonalar uchun resurslarni kengaytirish, texnologik modernizatsiya va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qilishi aniqlanib, bu tadbirkorlik muhitining barqarorligini mustahkamlashda muhim omil ekanligi tasdiqlandi.

Tahlil jarayonida soliq stavkalarini tabaqalashtirishning ijobiy ta'siri, bir tomondan, kichik biznesning moliyaviy yukini yengillashtirib, ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy faollikni oshirishga yordam berishi, boshqa tomondan esa tizimning murakkabligi va nazoratning sustligi sharoitida salbiy oqibatlar yuzaga kelishi mumkinligi ko'rsatildi. Ayniqsa, soliq imtiyozlari va past stavkalar noto'g'ri boshqarilsa, raqobat muhitining buzilishi, bozorni bo'lib tashlash va soliq bazasining torayishi kabi xavflar paydo bo'ladi. Shu sababli, tabaqalashtirilgan soliq siyosati faqatgina stavkalarni pasaytirishdan iborat bo'lmasdan, soliq ma'muriyati, elektron hisob-kitob tizimlari va audit mexanizmlarining samaradorligi bilan uyg'un bo'lishi lozimligi ta'kidlandi.

Tadqiqotdan kelib chiqqan holda, soliq stavkalarini tabaqalashtirish iqtisodiy o'sish va tadbirkorlik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda samarali vosita bo'lishi mumkin, biroq bu faqat aniq maqsadlar, vaqtinchalik va natijadorlik mezonlariga asoslangan tartib bilan amalga oshirilganda o'z natijasini beradi. Soliq siyosatining barqarorligi, shaffofligi va oldindan bashorat qilinishi biznes subyektlarining rejalashtirish imkoniyatlarini kuchaytiradi, investitsiya muhitini mustahkamlaydi va iqtisodiy o'sish sur'atini oshiradi. Shu nuqtayi nazardan, davlat soliq siyosatini ishlab chiqishda soliq stavkalarini tabaqalashtirishni maqsadga muvofiq yo'naltirib, uning ijtimoiy-iqtisodiy natijadorligini muntazam monitoring qilib borishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (yangi tahriri) // <https://lex.uz/docs/-4674902>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 29.06.2018 yildagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF-5468-son Farmoni // <https://lex.uz/uz/docs/-3802378>
3. Joseph E. Stiglitz. Economics of the Public Sector. 4th ed. – New York: W.W. Norton & Company, 2015. – 960 p.
4. Jonathan Gruber. Public Finance and Public Policy. 6th ed. – New York: Worth Publishers, 2019. – 896 p.
5. Roger H. Gordon. Taxation and Corporate Use of Debt. Journal of Finance. – New York: Wiley, 1989. – 105–131 pp.
6. Julie Berry Cullen, Roger H. Gordon. Taxes and Entrepreneurial Risk-Taking. Journal of Public Economics. – Amsterdam: Elsevier, 2007. – 1479–1505 pp.
7. Simeon Djankov, Rafael La Porta, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer. The Effect of Corporate Taxes on Investment and Entrepreneurship. American Economic Journal: Macroeconomics. – Nashville: AEA, 2010. – 31–64 pp.
8. William M. Gentry, R. Glenn Hubbard. Tax Policy and Entrepreneurial Entry. American Economic Review. – Pittsburgh: AEA, 2000. – 283–287 pp.
9. Donald Bruce, John Deskins. Can State Tax Policies Be Used to Promote Entrepreneurial Activity? Small Business Economics. – Berlin: Springer, 2012. – 375–397 pp.
10. OECD. Tax Policy Reform and Economic Growth. – Paris: OECD Publishing, 2010. – 140 p.
11. World Bank. Doing Business: Understanding Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. – Washington, DC: World Bank Publications, 2020. – 149 p.
12. Vito Tanzi, Howell Zee. Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries. – Washington, DC: International Monetary Fund, 2000. – 56 p.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>